

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСТ**В.Я. Чевганова, кандидат економічних наук, професор.****О.В. Григор'єва, кандидат економічних наук, доцент.****Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка**

© Чевганова В.Я., 2017.

© Григор'єва О.В., 2017.

Стаття отримана редакцією 07.10.2017 р.

Вступ. Занепад традиційних галузей виробництва, зростаюча кількість незайнятих та безробітних, падіння рівня життя населення, зношеність комунікацій, незадовільний стан доріг, некомфортні умови проживання на тлі високої оплати за комунальні послуги – далеко не повний перелік проблем, з якими стикається переважна більшість міст в Україні. Наслідком цього є скорочення чисельності мешканців міст як за рахунок природних факторів зниження народжуваності, підвищення рівня смертності та скорочення тривалості життя, так й за рахунок міграції населення у пошуках оплачуваної роботи та соціальної стабільності. Якщо корінним чином не виправити ситуацію, чисельність мешканців міст буде й далі скорочуватися, міста занепадатимуть, що призведе до негативних наслідків у розвитку України. Тому актуальною стає проблема розвитку міст з погляду сучасні концепції та застосування світового, в першу чергу європейського, досвіду.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Поняття розвитку міста багатогранне й різноаспектне, тому цей процес постійно вивчається науковцями. Просторовий розвиток міста та його функції досліджується у працях З. Герасимчук, Т. Ніщик [1], Л. Руденко [2]; проблемам соціально-економічного розвитку міст присвячено праці багатьох економістів, зокрема О.Бойко-Бойчук [3]; актуальні питання забезпечення екологічної безпеки міст в умовах сталого розвитку постійно в зоні уваги таких вчених, як Голік Ю.С., Ілляш О.Е. [4], Л. Гришина, С. Доценко [5], проблеми формування організаційної структури управління розвитком міст висвітлено у працях В. Мамотової [6]. Проте, на сьогодні для ефективного вирішення проблем розвитку міст необхідно використовувати комплексний підхід з урахуванням сучасних вимог сталого розвитку країни.

Постановка завдання. На розвиток міста впливає багато взаємозалежних факторів, відтак виникає потреба у чіткому та цілісному плануванні або інтегрованому підході до розвитку міст. Такий підхід успішно був використаний у розвитку європейських міст й невеликих містечок, тому доцільним є вивчення європейського досвіду та його запозичення для інтегрованого розвитку міст України.

Основний матеріал і результати. Інтегрований розвиток міста обумовлює застосування нового підходу до реалізації його стратегічної політики. Цей підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного і структурного розвитку міст. Концепція інтегрованого підходу в розвитку міст розроблена в 90-х роках 20-го століття у зв'язку з проектами оновлення районів в несприятливих умовах. Вона пов'язана із заохоченням «холістичного» підходу, який поєднує просторові, економічні і соціальні виміри розвитку міст. Інституціональна основа інтегрованого підходу до оновлення міського середовища визначена Європейською комісією шляхом пілотних проектів, що стосуються міст. Тим самим отримує подальший розвиток концепція, яка вже включає не лише оновлення районів, що знаходяться в несприятливій ситуації, але і усі елементи міського середовища: транспорт, планування, економіка, інфраструктура, довкілля і т. д. Усе це вимагає здійснення вертикальної інтеграції між різними рівнями управління – національного, регіонального, місцевого, з одного боку, і приватним сектором і громадянським суспільством, з іншого [7].

Лейпцизька хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» для забезпечення інтегрованого розвитку міст Європи рекомендує дотримуватися десяти принципів політики інтегрованого розвитку міст, до яких відносять [8]:

1. забезпечення територіальної цілісності шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоздатності;
2. стимулювання розвитку, спричиненого виконанням міських функцій, та поліпшення взаємовідносин міста і села;
3. сприяння більш збалансованій транспортній доступності;

4. розширення доступу до інформації та знань;
5. зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу;
6. підвищення цінності і захист природних ресурсів і природної спадщини;
7. примноження культурної спадщини як фактору розвитку європейських міст;
8. розроблення енергетичних ресурсів і забезпечення енергетичної безпеки;
9. заохочення високоякісного сталого туризму;
10. обмеження впливу природних катастроф.

Особливо важливими для підвищення конкурентоспроможності європейських міст в рамках політики інтегрованого міського розвитку стали такі нижченаведені стратегії дій [9]:

– створення й утримання якісних публічних зон. Якість публічних просторів, міських культурних ландшафтів, архітектури та містобудування відіграють центральну роль для конкретних умов життя мешканців міст. Крім того, як «м'які» фактори, що впливають на вибір місць розміщення виробництва, публічні зони мають значення для функціонування підприємств економіки знань, для залучення кваліфікованих і творчих трудових ресурсів, а також для туризму. Публічні зони та зелені простори існують практично в усіх європейських містах, створюючи привабливий вигляд та підвищуючи комфортність проживання в них, спричиняючи їх подальший розвиток. На сьогодні вони залишаються невід'ємною частиною стратегій розвитку європейських міст, наприклад Риги [10], Берліну [12], або навіть країни, що відображено в основних цілях розвитку Нідерландів до 2030 року [11]. Практика інтегрованого розвитку європейських міст свідчить, що міста можуть бути поділені на певні зони за виконуваними функціями та призначеннями, станом навколишнього природного середовища, етнічного середовища та іншими критеріями, наприклад у місті можуть бути виділені: зони соціального призначення – території міста, призначені під житло; зони потенційного економічного розвитку, призначені для виробництва та ведення бізнесу; зони публічного характеру – центральна міська частина, центральні пішохідні зони і інші зони з можливою концентрацією функцій публічного простору. Таке зонування покладено в основу інтегрованого планування та розвитку міст Болгарії, створює можливості розвитку комунікацій та інфраструктури, що найбільш повно відповідає потребам зазначеної зони й дозволяє ефективно розподіляти кошти на фінансування проектів розвитку міст [7];

– модернізація мереж інфраструктури і підвищення їх енергоефективності. Істотний внесок у забезпечення бажаної якості життя, якості навколишнього середовища роблять надійні і легкодоступні системи міського транспорту, в першу чергу, екологічного. У зв'язку з цим у європейських містах велика увага приділяється транспортному менеджменту та злагодженості руху усіх видів транспорту, включаючи рух пішоходів і велосипедистів. Міський транспорт повинен гармоніювати з проблемами проживання мешканців міста, їх роботи, навколишнього середовища і громадських територій. Для цього необхідно насамперед своєчасно вдосконалити технічну інфраструктуру, зокрема водопостачання, очищення стічних вод і інші мережі комунікацій міського господарства, пристосувати їх до змінених потреб таким чином, щоб вони і в майбутньому могли сприяти забезпеченню високої якості міського життя. Суттєвими передумовами соціальної інфраструктури в галузі постачання та утилізації є енергоефективність, економія природних ресурсів і економічна ефективність їх експлуатації. Наразі проблема модернізації комунікацій виступає надзвичайно актуальною для розвитку міст України. Неможливо будувати транспортну систему міста без оновлення або реконструкції міських мереж водопостачання та каналізації, зливних стоків, мережі теплопостачання. Це є передумовою для реалізації інтегрованого підходу розвитку міста України і запозичення досвіду європейських міст, наприклад Гданська, Копенгагена, Мальме та інших, допоможе створити зручну транспортну інфраструктуру з мінімальним впливом на навколишнє середовище у містах України;

– підвищення енергоефективності будівель. Це однаково стосується як нових, так і старих будівель. Модернізація будівельного фонду значною мірою сприяє досягненню енергоефективності та поліпшенню якості життя людей. У зв'язку із цим слід приділити особливу увагу доміткам панельного типу і старим будівлям, які перебувають в поганому стані. Оптимізовані потужні мережі інфраструктури та будови з високою енергоефективністю зменшать витрати для підприємств і жителів на даній території розміщення. Важливою основою ефективного і стабільного використання ресурсів є компактна структура поселення. Цієї мети можна досягти шляхом міського і регіонального планування. Так, наприклад, у польських містах працює державна програма з утеплення будинків, результатом дії якої стало зниження споживання теплової енергії на 43%, затрат на гарячу воду зменшилися на 32% [13];

– активна політика інновації та освіти. Знання великою мірою накопичуються і викладаються в містах. Оптимальне використання потенціалу знань міста залежить від якості дошкільної і шкільної освіти, пропускної спроможності системи шкільної освіти і професійного навчання, соціальних і культурних мереж, можливостей постійного навчання, висококласних університетів та інших науково-дослідних інститутів, а також від системи обміну інформацією між економікою і наукою. Політика інтегрованого міського розвитку може сприяти поліпшенню цих факторів, наприклад, завдяки кооперації всіх учасників, підтримці створення мережеских моделей і оптимізації структур місцевості. Концепції інтегрованого міського розвитку, кооперативний менеджмент міського розвитку і налагоджене управління містами слугують і для цілеспрямованого використання потенціалів європейських міст в інтересах підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення економічного зростання, а також для вирівнювання диспропорції в межах міських районів і між ними. Досвід європейських міст у цьому напрямі повинен стати важливою складовою у розробленні концепцій інтегрованого розвитку міст України, тому що, по-перше, за інноваційною та креативною економікою майбутнє економічного зростання й процвітання міст, а по-друге, міста України мають потенціал для розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій, економіки знань;

– зміцнення місцевої економіки і місцевої політики на ринку праці. Ця сфера інтегрованого розвитку залежить у першу чергу від економічного потенціалу міста та послідовної економічної політики та політики на ринку праці, яка відповідає місцевим умовам. Мета полягає в створенні нових і збереженні існуючих робочих місць, а також в полегшенні створення нових малих і середніх підприємств. Необхідно поліпшити, перш за все, шанси доступу до місцевого ринку праці шляхом надання можливостей кваліфікації відповідно до попиту на робочу силу. Крім того, слід інтенсивніше використовувати можливості працевлаштування і навчання. Для реалізації цієї мети інтегрованого розвитку міст слід застосовувати європейський досвід моніторингу ринку праці, прогнозування змін на ринку професійних послуг, адаптивності системи освіти до нових вимог ринку праці.

Серед інших підходів до розвитку міст Європи, який потрібно враховувати при розробленні концепцій інтегрованого розвитку міст України, на нашу думку, слід запозичити інклюзивність їх розвитку, тобто брати до уваги вимоги людей з особливими потребами, можливість їх вільного пересування містом, отримання освіти та роботи, користування об'єктами соціальної інфраструктури тощо. Ці питання повинні бути обов'язково враховані при розбудові міста або його структурному перетворенні.

Висновки. Основні стратегічні цілі інтегрованого розвитку європейських країн, визначені Лейпцизькою хартією «Міста Європи на шляху сталого розвитку», беззаперечно, створюють підґрунття для розроблення концепцій інтегрованого розвитку міст не лише у країнах Європи, а й у тих країнах, що обрали для себе європейський вектор розвитку, зокрема в Україні. Концепції інтегрованого розвитку міст в Україні почали розроблятися з 2016 року в рамках реалізації Проекту німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) на базі чотирьох міст: Вінниці, Житомира, Полтави та Чернівців. Кожне місто має свої чітко визначені стратегічні цілі розвитку, виходячи зі специфіки соціального й економічного становища, виконуваних функцій, пріоритетних завдань. Так, інтегроване планування міста Полтава включає в себе такі основні напрями: диверсифікація економіки; житло та житлово-комунальне господарство; підвищення мобільності та поліпшення руху міського транспорту; навколишнє середовище, посилення статусу міста Полтава як регіонального центру; розвиток культури та туризму. Виходячи з поставлених завдань розвитку у 2030 році Полтава має бути: містом з диверсифікованим екологічно чистим виробництвом; містом прикладних наук, освіти, економіки знань та креативних індустрій; потужним регіональним центром та осередком української культури; привабливим туристичним центром, центром рекреації та реабілітації; містом комфортного проживання мешканців [14]. Реалізація завдань інтегрованого розвитку передбачає тісне співробітництво та партнерство з європейськими товариствами й організаціями, тож маємо надію, що українські міста, запозичивши досвід розвитку міст Європи, в недалекому майбутньому перетворяться на сучасні комфортні міста з постійно зростаючою чисельністю своїх мешканців та їх добробутом, міста, функціонування яких здатне забезпечити завдання сталого розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Герасимчук З. В. Просторовий розвиток міста: монографія. / З.В. Герасимчук, Т. О. Ніщик. – Луцьк: ЛНТУ, 2011. – 212 с.
2. Функции городов и их влияние на пространство / под ред. Л.Г. Руденко. – К.: Феникс, 2015. – 292 с.

3. Бойко-Бойчук О. Світові тенденції розвитку міст: міжнародний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm>
4. Голик Ю. Управление устойчивым развитием в условиях переходной экономики: монография. Том 1 /Ю.С. Голик, О.Э. Ильяш. – Днепропетровск –Котбус: НГУ–БТУ, 2015. – С. 403 – 406.
5. Гришина Л. Екологічна складова соціально-економічного розвитку міста. /Л. Гришина, С. Доценко, Л. Дромашко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
6. Мамонова В. Удосконалення організаційної структури стратегічного планування розвитку міст /В. Мамонова, М. Троян [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-2/doc/3/02.pdf>
7. Господинова А. Интегрированное планирование и развитие городов в Болгарии / А. Господинова [Электронный ресурс]. – Режим доступу: www.freu-conference.engec.ru/upload/files/11-14.pdf
8. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/168070018e>
9. Leipzig charter on Sustainable European Cities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/themes/urban/leipzig_charter
10. Стратегия устойчивого развития Риги до 2030 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rdpad.lv/ru/strategija-ustoichivovo-razvitjija-rigi/>
11. Sustainable Development Goals in the Netherlands. Building blocks for environmental policy for 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2016-sustainable-development-in-the-Netherlands_1966.pdf
12. Стратегія Берліна 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ssuserc6fd2a/2030-66419585>
13. Що робили у Польщі після підвищення цін на газ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vlasnyk.org.ua/shho-robili-u-polshhi-pislya-pidvishhennya-tsin-na-gaz/>
14. Полтава – 2030: інтегрований розвиток міста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.2030.poltava.ua/ua/>

УДК 658:351.88

Vira Chevganova, PhD in economics, professor. **Olesya Hryhoryeva**, PhD in economics, associate professor. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **European experience of the integrated development of cities.** Decline of traditional industries of production, growing amount of unoccupied and unemployed, falling of standard of living of population, wearing out of communications, unsatisfactory state of roads, uncomfortable terms of residence on a background high payment for building services - far not complete list of problems into that swinging majority of cities run in Ukraine. The consequence of it is reduction of quantity of habitants of cities, both due to the natural factors of decline of birth-rate, increase of level of death rate and reduction of life-span and due to migration of population in search of a pay work and social stability. If radically not to correct a situation, the quantity of habitants of cities will and farther grow short, cities will fall into a decay, that will result in negative consequences in development of Ukraine. Therefore the problem of development of cities becomes actual from the point of view of modern conceptions and with application world, first of all European, to experience.

Many interdependent factors influence on development of city, consequently there is a requirement in the clear and integral planning, or to the integrated going near development of cities. Such approach was successfully used in development of the European cities and small towns, that is why expedient is a study there are a study of European experience and his borrowing for the integrated development of cities in Ukraine.

The integrated development of city stipulates application of the new going near realization of strategic politics of city. This approach is integrated, as combines the mutual action of economic, social, ecological and structural development of cities.

For providing of the integrated development of cities of Europe Leipzig charter on Sustainable European Cities recommends to adhere to 10 principles of politics of the integrated development of the cities driven to Leading principles of steady spatial development of the European continent.

Development of conceptions of the integrated development of cities must take into account strategic aims that provide a competitiveness and spatial development of cities of Europe and can be adopted at development of conceptions of the integrated development of the Ukrainian cities.

Keywords: integrated development, principles of integrated development, strategic goals of integrated development, integrated development of European cities.

УДК 658:351.88

Чевганова Віра Яківна, кандидат економічних наук, професор. **Григор'єва Олеся Володимирівна**, кандидат економічних наук, доцент. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Європейський досвід інтегрованого розвитку міст.** Розглянуто сучасні європейські підходи до інтегрованого розвитку міст, основні принципи політики та стратегічні цілі інтегрованого розвитку міст. Окреслено можливість застосування європейського досвіду при розробленні концепцій інтегрованого розвитку міст України.

Ключові слова: інтегрований розвиток, принципи інтегрованого розвитку, стратегічні цілі інтегрованого розвитку, інтегрований розвиток європейських міст.

УДК 658:351.88

Чевганова Вера Яковлевна, кандидат экономических наук, профессор. **Григор'єва Олеся Владимировна**, кандидат экономических наук, доцент. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Европейский опыт интегрированного развития городов.** Рассмотрены современные европейские подходы к интегрированному развитию городов, основные принципы политики и стратегические цели интегрированного развития городов. Очерчена возможность применения европейского опыта при разработке концепций интегрированного развития городов Украины.

Ключевые слова: интегрированное развитие, принципы интегрированного развития, стратегические цели интегрированного развития, интегрированное развитие европейских городов.